

Eksempler på bedrifters mulige negative påvirkning på menneskerettighetene

Teksten i tabellen er basert på et initiativ av *Shift* og *Mazars* og kan finnes på sidene til [UN Guiding Principles Reporting Framework](#).

Dette er vår uoffisielle oversettelse av den engelske originalversjonen.

Merk at tabellen bidrar med eksempler, men er langt fra utfyllende. Hvilke skader/konsekvenser som kan oppstå, varierer fra bedrift til bedrift og vil avhenge av geografiske områder, sektorer og situasjoner. Det er bedriftens ansvar å respektere menneskerettighetene, og dermed å kartlegge bedriftens risiko på blant annet menneskerettighetene, men dette kan være et verktøy på veien.

Se også:

- [FNs sambandets sider om menneskerettigheter](#). Der kan du også lese om hvordan menneskerettighetene henger sammen med FNs bærekraftsmål.
- [UN Global Compacts sider](#)
- [Ressursdokument fra econsense](#) – Froum for Sustainable Development of German Business

Relevante menneskerettigheter	Kort forklaring av menneskerettighetene	Eksempler på bedrifters mulige negative påvirkning på menneskerettighetene
1. Rett til selvbestemmelse	<ul style="list-style-type: none"> • Rettighet tilknyttet befolkning, snarere enn enkeltpersoner. • Mennesker har rett til å bestemme sin politiske mening og plass i det internasjonale samfunnet • Det inkluderer retten til å søke økonomisk, sosial og kulturell utvikling, til å benytte naturressursene og ikke bli fratatt midler til livsopphold • Retten til urfolks selvbestemmelse er spesifikt anerkjent av det internasjonale samfunnet	<ul style="list-style-type: none"> • Deltakelse i virksomhet på land som har tradisjonell betydning for menneskene som bor i området, og som myndighetene i landet har kjøpt uten grundig konsultasjon med lokalbefolkningen. • Enhver aktivitet som kan ha innvirkning på urfolks land, gjennom anskaffelse, bygging eller drift, kan gi opphav til konsekvenser på deres rett til selvbestemmelse
2. Rett til liv	<ul style="list-style-type: none"> • Retten til å ikke ulovlig eller vilkårlig bli fratatt livet. • Rett til beskyttelse av ens liv, f. eks fra fysiske angrep, helse- eller sikkerhetsrisiko.	<ul style="list-style-type: none"> • Dødelig maktbruk av (statlige eller private) sikkerhetsstyrker, for å beskytte bedriftens ressurser, anlegg eller personell. • Operasjoner som utgjør en livstruende sikkerhetsrisiko for arbeidere eller lokalsamfunn, gjennom f. eks eksponering gav toksiske kjemikalier. • Produksjon og salg av produkter med livsfarlige feil eller mangler.
3. Forbud mot tortur og annen umenneskelig behandling	<ul style="list-style-type: none"> • En absolutt rett, som gjelder i alle situasjoner. • Tortur regnes for å være en meget høy grad av smerte eller lidelse som er påført en person for et bestemt formål. • Grusom eller umenneskelig behandling innebærer også alvorlig lidelse	<ul style="list-style-type: none"> • Å drive forretninger i land der offentlige sikkerhets- eller politistyrker som beskytter bedriftens eiendeler, ikke respekterer denne rettigheten. • Unnlate å skape en arbeidsplass fri for alvorlig trakassering som kan forårsake alvorlige psykiske plager

	<ul style="list-style-type: none"> Nedverdiggende behandling regnes for å være ekstrem ydmykelse av offeret 	<ul style="list-style-type: none"> Produksjon og salg av utstyr som kan misbrukes av tredjeparter for tortur, grusom behandling, for medisinske eller vitenskapelige eksperimenter, uten deres samtykke.
4. Forbud mot slaveri, straffarbeid eller tvangsarbeid	<ul style="list-style-type: none"> Slaveri eksisterer når et menneske i praksis eier et annet. Frihet fra straffarbeid dekker andre former for alvorlig økonomisk utnyttelse eller degradering, som smugling av arbeidere eller gjeldsslaveri. Frihet fra slaveri og straffarbeid er absolutte rettigheter Straffarbeid er av ILO definert som alt arbeid som er gjort etter trussel om straff og som personen ikke frivillige har tilbudt seg. Å gi betaling betyr ikke at det ikke er tvangsarbeid om andre aspekter ved definisjonen er oppfylt. 	<ul style="list-style-type: none"> Bedrifter kan gjennom sine leverandørkjeder ubevisst dra nytte av arbeidere som er utsatt for menneskehandel og som er tvunget til å arbeide som slaver, f. eks på landbruksplantasjer. Kvinner og barn kan være spesielt utsatt for særlig alvorlige virkninger i slike situasjoner. En bedrift kan være involvert i transport av personer eller gods som forenkler smugling av mennesker. Tvangsarbeid kan oppstå der en arbeidsgiver setter arbeiderne i en posisjon med gjeldsslaveri gjennom selskapslån, betaling for avgifter for å sikre en jobb, eller hvor selskapet holder tilbake arbeiderens identifikasjonsdokumenter. Dette er en spesiell risiko tilknyttet fremmedarbeidere, en anerkjent sårbar gruppe.
5. Rett til frihet og personlig sikkerhet	<ul style="list-style-type: none"> Innebærer forbud fra ulovlig eller vilkårlig frihetsberøvelse. 'Lovlig' fengsling betyr at det må godkjennes gjennom den rette statlige organ, som domstolene, og at fengslingen kan utfordres av personen i varetekt. 'Vilkårlig' fengsling er alltid forbudt. En persons sikkerhet inkluderer beskyttelse fra fysiske angrep, trusler om slike angrep, eller andre former for trakassering, i situasjoner der en person er arrestert. 	<ul style="list-style-type: none"> Å true ansatte med fysisk avstraffelse, eller å tolerere alvorlig trakassering av ansatte, f. eks av fagforeningsmedlemmer, eller medlemmer av en minoritetsgruppe. Et selskaps leverandør som rutinemessig godtar seksuelle overgrep mot kvinnelige ansatte på arbeidsplassen, uten at det blir adressert.
6. Rett til human behandling for anholdte personer	<ul style="list-style-type: none"> Denne rettigheten krever at fengselsmyndighetene tar spesielle forholdsregler for beskyttelse av fanger (eksempelvis å holde barn og voksne innsatte adskilt) 	<ul style="list-style-type: none"> Bedrifter som er involvert i bygging, drift eller vedlikehold av forvaringsanlegg (som fengsler og internater) hvor de innsatte mishandles.
7. Rett til å unngå fengsling ved manglende evne til å oppfylle en kontrakt	<ul style="list-style-type: none"> Gjelder når en privatperson ikke er i stand til å innfri en privat kontraktsforpliktelse. Retten begrenser hva slags straff som staten kan pålegge. 	<ul style="list-style-type: none"> Bedrifter kan være knyttet til en slik innvirkning der denne rettigheten ikke er beskyttet av staten, for eksempel i situasjoner der en liten, lokal leverandør ikke klarer å oppfylle sine kontraktsforpliktelser, og bedriften går til sak mot dem.
8. Rett til bevegelsesfrihet	<ul style="list-style-type: none"> Personer som oppholder seg lovlig i et land, har rett til å bevege seg fritt innen landet, til å velge sted å bo og til å forlate landet. Enkeltpersoner har rett til å ikke vilkårlig bli forhindret til å reise inn i eget land. 	<ul style="list-style-type: none"> Flytting av samfunn/befolkningsgruppe på grunn av bedriftens virksomhet gjort på en urimelig eller vilkårlig måte, uten tilstrekkelig varsel, konsultasjon (ikke minst når det gjelder urfolks samtykke), eller kompensasjon.

		<ul style="list-style-type: none"> Arbeidsgivere som holder tilbake arbeidernes identifikasjonspapirer, som bl.a. gjør at personen ikke kan reise fritt.
9. Rettssikkerhet for fremmede personer som står overfor utvisning	<ul style="list-style-type: none"> Fremmede personer (i betydningen utlendinger) som er lovlig tilstede i et land, har rett til rettssikkerhet (rettferdige rettslige prosedyrer) før personen blir tvunget til å forlate landet. 	<ul style="list-style-type: none"> Der bedrifter er avhengig av fremmedarbeidere (enten direkte eller via tredjeparter), kan det være fare for at deres drift kan være knyttet til en slik innvirkning.
10. Rett til rettferdig rettergang	<ul style="list-style-type: none"> Inkluderer retten til offentlig høring for en upartisk tribunal, både i sivile saker og straffesaker. Ekstra beskyttelse er nødvendig i en straffesak. 	<ul style="list-style-type: none"> En virksomhet som forsøker å ødelegge den rettslige prosessen ved å ødelegge relevante bevis, eller ved å forsøke å bestikke eller på annen måte forsøke å påvirke dommere eller vitner til å utføre visse handlinger eller foreta visse uttalelser
11. Rett til å være fri fra straffelover med tilbakevirkende kraft	<ul style="list-style-type: none"> Det er forbudt for staten å pålegge straff for en handling som ikke var ulovlig da den ble begått, eller å pålegge høyere straffer enn de som var gjeldende på tidspunktet 	<ul style="list-style-type: none"> Bedrifter kan knyttes til en slik innvirkning, for eksempel i situasjoner hvor politiske dissidenter protesterer mot aspekter ved bedriftens drift og staten skaper nye tiltak for å straffeforfølge dem.
12. Rett til erkjennelse som en person i rettslig henseende	<ul style="list-style-type: none"> Alle enkeltpersoner har rett til å være «juridisk person/rettssubjekt» og rett til selvstendig, juridisk anerkjennelse 	<ul style="list-style-type: none"> Bedrifter kan være tilknyttet en slik innvirkning, for eksempel i situasjoner der de kan dra nytte av statlig grunnervelse med utbetaling av erstatning kun til de mannlige lederne av husholdningene fordi eiendommen av gifte kvinner anses for å tilhøre deres ektemann i henhold til nasjonal lovgivning
13. Rett til respekt for til privatliv	<ul style="list-style-type: none"> Enkeltpersoner har rett til å bli beskyttet fra vilkårlig, urimelig eller ulovlig innblanding i deres privatliv, familie, hjem eller korrespondanse, eller fra angrep på personens rykte eller omdømme. Staten har rett til å godkjenne restriksjoner på personvernet i tråd med internasjonale menneskerettsstandarder, men vilkårlige restriksjoner er alltid forbudt. 	<ul style="list-style-type: none"> Sviktende konfidensialitetsbeskyttelse av den personlige informasjonen til ansatte, innleide kunder eller andre enkeltpersoner. Ved å kreve graviditetstesting i en ansettelsesprosess. Gi informasjon om enkeltpersoner til statlige myndigheter, uten personens tillatelse, som svar på forespørsler som er ulovlige i henhold til nasjonal lovgivning og/eller ikke er i tråd med internasjonale menneskerettsstandarder. Selge utstyr eller teknologi som kan brukes til å spore eller overvåke enkeltpersoners kommunikasjon eller bevegelser til en stat med svak håndhevelse av menneskerettighetene.
14. Rett til livssyns- og religionsfrihet	<ul style="list-style-type: none"> Enkeltpersoner har rett til å selve, praktisere og følge deres valgte religion eller tro, å være ateist eller å ikke følge noen religion eller tro. 	<ul style="list-style-type: none"> En bedrifts policy som forhindrer arbeidstakere fra å bære klær eller symboler som uttrykker deres tro, selv om disse ikke påvirker sikkerhet eller ytelse i arbeidet.

	<ul style="list-style-type: none"> • Dette inkluderer retten til å tilbe, og å følge ritualer, som for eksempel spesifikk klesbruk. 	<ul style="list-style-type: none"> • En bedrift som ikke tillater sine arbeidere å søke om fri på deres religiøse helligdager
15. Rett til ytringsfrihet	<ul style="list-style-type: none"> • Retten til å ha frie meninger uten ekstern innblanding, er en absolutt rett • Enkeltpersoner har rett til å søke, motta eller formidle sin mening eller oppfatning i offentligheten, i media eller annen form Staten kan godkjenne restriksjoner i tråd med de internasjonale menneskerettighetsstandardene. 	<ul style="list-style-type: none"> • Å operere i et land der arbeiderne rutinemessig er forhindret av lov til å uttrykke sine meninger i det offentlig rom. • Sensur av innhold, f. eks på internett, etter forespørsel fra staten, der disse forespørslene er ulovlige i henhold til nasjonale lov eller ikke er i tråd med internasjonale menneskerettighetsstandarder. • Engasjere seg i rettsprosesser mot ansatte, medlemmer av folkegrupper eller andre interessenter som har ytret seg kritisk mot bedriften og det er ubalanse i partenes muligheter til å finansiere en retts sak.
16. Rett til frihet fra krigspropaganda, og frihet fra oppfordring til hat basert på etnisitet, religion eller nasjonalitet	<ul style="list-style-type: none"> • Disse rettighetene forbyr visse uttalelser som ikke er beskyttet gjennom retten til ytringsfrihet. • Enkeltpersoner har ikke rett til å ytre rasemessig, religiøst eller nasjonalt hat som kan oppføre til diskriminering, fiendtlighet eller vold. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bedrifter som sørger for en plattform eller teknologi til enkeltpersoner som uttrykker hat mot en bestemt religiøs gruppe, og oppfordrer andre til å utføre handlinger rettet mot dem.
17. Rett til forsamlingsfrihet	<ul style="list-style-type: none"> • Enkeltpersoner har rett til å samle seg for et bestemt formål eller der hvor det er en offentlig diskusjon, å legge fram sin mening, eller engasjere seg i en demonstrasjon og opptog. • Staten kan godkjenne restriksjoner som er i tråd med internasjonale menneskerettighetsstandarder. 	<ul style="list-style-type: none"> • Situasjoner der offentlige eller private sikkerhetstjenester som beskytter bedriftens eiendeler, med tvang forhindrer eller bryter opp fredelige demonstrasjoner fra lokalsamfunnet rettet mot bedriftens drift.
18. Rett til organisasjonsfrihet	<ul style="list-style-type: none"> • Retten til å danne eller slutte seg til alle typer foreninger, herunder politiske, religiøse, sportslige/fritidsaktiviteter, ikke-statlige frivillige og fagforeningsforbund (se også retten til å danne og slutte seg til fagforeninger lenger ned) • Staten kan godkjenne restriksjoner som er i tråd med internasjonale menneskerettighetsstandarder. 	<ul style="list-style-type: none"> • En bedrift som opererer i et område der staten søker å undergrave et lokalpolitisk parti som motsetter seg bedriftens virksomhet ved å bringe falske anklager mot partiets ledere. (se også eksempler under retten til å danne og slutte seg til fagforeninger lenger ned)
19. Rett til beskyttelse av familie og til å inngå ekteskap	<ul style="list-style-type: none"> • Familiebegrepet varierer. Rettigheten inkluderer retten til å fritt gå inn i ekteskap og til å stifte familie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bedriftens policy diskriminerer kvinner på grunnlag av deres ekteskapelige status eller reproduktive status (se også eksempler nedenfor om retten til familieliv)
20. Beskyttelse av barn	<ul style="list-style-type: none"> • Et barn har rett til å bli registrert, tildelt et navn, og inneha et statsborgerskap. • Barn må beskyttes mot seksuell og økonomisk utnyttelse, herunder barnearbeid • ILO-standardene forbyr risikofylt arbeid for alle personer under 18 år. De forbyr også arbeid for personer under 15, med begrenset unntak for utviklingsland. 	<ul style="list-style-type: none"> • Virksomhet som involverer farlig arbeid (eksempelvis kutting av sukkerrør eller gruvedrift) som utføres av personer under 18 år. • Hvis en bedrift oppdager barnearbeid, og bedriften unnlater å ta hensyn til det beste for barnet gjennom sin respons, kan bedriften innvirke negativt på andre menneskerettigheter (som

		<p>retten til adekvat levestandard eller personlig sikkerhet). Dersom bedriften eksempelvis sender vekk barnet eller kutter kontrakten med aktuell leverandør, kan dette føre til at barnet må finne alternative, farligere arbeidsformer (som prostitusjon).</p>
21. Rett til å delta i det offentlige liv	<ul style="list-style-type: none"> Borgere har rett til å ta del i offentlige anliggender, herunder retten til å stemme og bli valgt i frie og rettferdige valg, og lik tilgang til stillinger i offentlig tjeneste. 	<ul style="list-style-type: none"> Å ikke gi arbeidere fri for stemmegivning i valg. Bestikkelser av politikere eller annen utilbørlig bruk av bedriftens innflytelse som kan forvrengte valgprosessen eller på annen måte forhindre frie og rettferdige valg.
22. Rett til likhet for loven, lik beskyttelse av loven og ikke-diskriminering	<ul style="list-style-type: none"> Enkeltpersoner har retten til å ikke bli diskriminert, direkte eller indirekte, på grunn av rase, etnisitet, kjønn, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, eiendom, fødsel eller annen status (f. eks seksuell orientering eller helsestilstand, eksempelvis HIV/AIDS) Retten gjelder til glede/fordel for alle andre rettigheter (?) Staten kan gjøre distinksjoner dersom det er i tråd med internasjonale menneskerettighetsstandarder. ILO gir ytterligere veiledning om innholdet i rettigheten. 	<ul style="list-style-type: none"> Indirekte diskriminering i rekrutteringen, i godtgjøring eller forfremmelse av arbeidere, for eksempel ved å tilby opplæringsprogram til en spesifikk religiøs gruppe, som forbedrer enkeltansattes muligheter for forfremmelse ved et senere tidspunkt. En bedrift som tilbyr erstatning til menn og kvinner i en situasjon der driften eller produktene har hatt negative konsekvenser på deres helse på en måte som diskriminerer kvinner (for eksempel ved å unnlate å anerkjenne en spesifikk skade på kvinners reproduktive helse).
23. Beskyttelse av minoriteter	<ul style="list-style-type: none"> Medlemmer av etniske, religiøse eller språklige minoriteter har rett til å dyrke sin egen kultur, praktisere sin religion og snakke sitt språk. 	<ul style="list-style-type: none"> Unnlate å gjøre justeringer for arbeidstakere som bærer en tradisjonell form for hodeplagg der det ikke utgjør en legitim utfordring på sikkerhet eller ytelse. Utnyttelse av land som undergraver en minoritetsgruppes tradisjonelle levemåter, for eksempel ved å hindre dem fra seremonielle aktiviteter.
24. Rett til arbeid	<ul style="list-style-type: none"> Enkeltpersoner har rett til å ha mulighet til å skape seg et levebrød av arbeid som de fritt kan velge eller godta. Arbeidet må være «anstendige jobber», som betyr at det respekterer deres menneskerettigheter. Rettigheten omfatter forbud mot vilkårlig oppsigelse og retten til rettferdige og gode arbeidsforhold, og å kunne danne og delta i fagforeninger (se under) 	<ul style="list-style-type: none"> Å vilkårlig eller urettferdig forkaste en arbeidstaker, selv om det er lov under nasjonal lovgivning. Å hindre eller unnlate og sørge for rimelig forhåpning om karriereutvikling for arbeidere (se også eksemplene under rettighetene til rettferdige og fordelaktige arbeidsforhold og retten til å danne og delta i fagforeninger)
25. Rett til rettferdige og fordelaktige arbeidsforhold	<ul style="list-style-type: none"> Enkeltpersoner har rett til rettferdig avlønning og lik lønn for arbeid av lik verdi. Godtgjørelse må sette dem og deres familier i stand til å ha en anstendig levestandard. Retten inkluderer sunne og trygge arbeidsforhold, like 	<ul style="list-style-type: none"> Unnlate å løse et problem med gjentatte ulykker på grunnlag av utilstrekkelige helse- og sikkerhetsforhold på arbeidsplassen. En bedrift som gjennom sin innkjøpspraksis gjentatte ganger tillater endringer i produktbestillinger uten

	<p>muligheter for forfremmelse og rett til hvile, fritid og helligdager.</p> <ul style="list-style-type: none"> • ILO-standarder gir ytterligere veiledning i innholdet i denne rettigheten. 	<p>endringer i pris eller leveringstid, og skaper press på sine leverandører, som da krever ekstremt overtidssarbeid fra sine arbeidere.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bruk av rengjøringspersonale ansatt av en tredjepart, og som er betalt ekstremt lave lønninger med ingen eller svært begrensede rettigheter til sykepenge eller permisjon.
<p>26. Rett til å danne fagforeninger og rett til å streike</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Enkelt personer har rett til å danne eller slutte seg til fagforeninger etter eget valg. • Fagforeningene må kunne fungere fritt, bare under begrensninger som er i tråd med internasjonale menneskerettsstandarder. • Arbeidstakere har rett til å streike, i samsvar med rimelige juridiske krav. • ILO-standarder gir ytterligere veiledning i innholdet i rettigheten, for eksempel at arbeidstakere har rett til å forhandle kollektivt med sine arbeidsgivere, og at arbeidstakere ikke diskrimineres på grunn av sitt fagforeningsmedlemskap. 	<ul style="list-style-type: none"> • Å opprette barrierer for opprettelsen av fagforeninger blant arbeidere eller kontraktsarbeidere • Å nekte eller unngå å anerkjenne legitime arbeidstakerorganisasjoner som bedriften kan inngå dialog med i land som forbyr fagforeninger.
<p>27. Rett til sosial sikkerhet, inkludert sosial forsikring</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Denne rettigheten pålegger staten å opprette og opprettholde et trykkesystem som gir tilstrekkelige fordeler ved en rekke problemer (som skade eller arbeidsledighet) 	<ul style="list-style-type: none"> • Å nekte sine arbeidere kontraktsfestede yrkesskadefordeler • Å tilby en privat trykdeordning som legger diskriminerende kriterier til grunn.
<p>28. Rett til respekt for familieliv</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Beskyttelse av familier som er under etablering, og mens enkelt personer har ansvar for barns omsorg og utdanning • Retten omfatter spesiell beskyttelse for arbeidende mødre • Retten omfatter også spesiell beskyttelse av barn 	<ul style="list-style-type: none"> • At bedriftens praksis hindrer muligheten arbeidstakere har til en sunn balanse mellom arbeid og tilstrekkelighet til å forsørge sin familie. Dette kan f. eks skje gjennom å kreve at arbeidstakerne bor på sovesaler tilknyttet arbeidsplassen i lengre perioder uten å gi tilstrekkelige permisjoner som gjør dem i stand til å tilbringe tid med sin familie (se også eksemplene under beskyttelse av barn over)
<p>29. Rett til adekvat levestandard</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Denne rettigheten omfatter tilgang til tilstrekkelig bolig, klær, mat, vann og hygiene. • Enkelt personer har rett til å leve på et sted med sikkerhet, verdighet og fred, og som oppfyller visse kriterier (f. eks tilgjengelige ressurser og fremkommelighet) • Mat skal være tilgjengelig og oppnåelig for enkelt personer, av tilstrekkelig kvalitet og kvantitet for å møte deres ernæringsmessige behov, fri for skadelige stoffer og som er akseptabel innenfor deres kultur • Retten til vann og sanitær ble anerkjent som en egen rettighet i 2010. Personer har rett til nok 	<ul style="list-style-type: none"> • Dårlig kvalitet på bolig eller sovesaler skaffet til arbeiderne • Unnlåte å skaffe til veie tilstrekkelige sanitære fasiliteter for arbeidere i en fabrikk eid av bedriften • Utvidelsen av en bedrifts virksomhet som betydelig reduserer dyrbar jord i et område som berører lokalsamfunnets tilgang til mat. • Virksomheten forurenser eller truer eksisterende vannressursene på en måte som vesentlig forstyrrer lokalsamfunnets tilgang til rent drikkevann. I slike situasjoner kan det oppstå bestemte negative konsekvenser for

	<p>og trygt, akseptabelt, fysisk tilgjengelig, og overkommelig/rimelig vann til personlig og privat bruk og til sanitærtjenester som oppfyller visse kriterier (som å være trygg, fysisk tilgjengelig og som gir privatliv og verdighet)</p>	<p>kvinner og jenter, som ofte er ansvarlige for vannsamling i mange lokalsamfunn.</p>
30. Rett til helse	<ul style="list-style-type: none"> • Enkelt personer har rett til å oppnå den høyest oppnåelige fysiske og psykiske helse • Dette inkluderer retten til å ha kontroll over egen kropp og helse, og frihet fra påvirkning. 	<ul style="list-style-type: none"> • Forurensning fra driften kan forårsake negative konsekvenser på helsen til arbeidere og/eller omkringliggende samfunn. • Salg av produkter som er helsefarlige for sluttbrukere eller kunder. • Å unnlate iverksettelsen av hensiktsmessige helse- og sikkerhetsstandarder som fører til langsiktige, negative konsekvenser på arbeidstakernes helse.
31. Rett til utdanning	<ul style="list-style-type: none"> • Alle barn har rett til gratis og obligatorisk grunntidning. • Retter omfatter blant annet lik tilgang til utdanning og lik glede av pedagogiske fasiliteter. 	<ul style="list-style-type: none"> • Barnearbeid i en bedrift eller i leverandørkjeden, som fører til at barna er ute av stand til å gå på skole • Begrenset tilgang til skolebygg, eller skadelige skolebygg, gjennom f. eks svak bygningskonstruksjon eller infrastruktur.
32. Rett til å ta del i det kulturelle liv, dra fordel av vitenskapelig fremgang, til beskyttelse av materielle og moralske rettigheter for forfattere og oppfinnere	<ul style="list-style-type: none"> • Enkelt personer har rett til å ta del i kulturlivet i samfunnet og nyte fordelene av vitenskapelige framskritt, spesielt for vanskeligstilte grupper. • Dette inkluderer beskyttelse av den enkelte forfatters moralske eller materielle interesser som følger av ethvert vitenskapelig, litterært eller kunstnerisk produksjon. • Denne beskyttelsen omfatter også rettighetene til urfolk for å bevare, beskytte og utvikle tradisjonell kunnskap, system og kulturelle uttrykk. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktiviteter som involverer ressursutvinning eller ny konstruksjon (som å legge en rørledning eller installere nettverk av infrastruktur) kan påvirke denne rettigheten ved å skille gruppene fra områder med kulturell betydning og kunnskap, eller ved å skade deres kulturarv.